

De ondefinieerbaarheid van taal

Betekenis, gebruik en zelfonderzoek

Wim van der Loo

De ondefinieerbaarheid van taal

Betekenis, gebruik en zelfonderzoek

Wim van der Loo

Wim van der loo © 2026
ISBN 9789403856346
uitgeverij Bookmundo.com

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	33
1 Inleiding.....	35
1.1 Methodologische verantwoording en gebruik van kunstmatige intelligentie.....	36
1.2 Methodologische opmerking.....	37
2 Inleiding bij de these.....	39
2.1 Mogelijke bezwaren tegen de these en repliek.....	39
Het performatieve-tegenstrijdigheidsbezwaar.....	39
Het relativisme- en normativiteitsbezwaar.....	40
Repliek.....	40
Het wetenschapsfilosofisch bezwaar.....	41
Repliek.....	41
Het subjectiviteitsbezwaar: verdwijnt het ‘ik’?.....	41
Repliek.....	41
Het onderscheid tussen meta-niveau en reflectie.....	42
Repliek.....	42
Het pragmatisch bezwaar: werkt de these zichzelf vast?.....	42
Repliek.....	42
3 Logica vs. semantiek van een natuurlijke taal.....	44
1. Logica als formalisering $\neq$ grondslag.....	44
2. Het metaniveau-probleem: geen Archimedisches punt.....	44
3. Wat logica wél kan doen voor semantiek.....	45
a) Explicitering van inferentiële structuren.....	45
b) Context-relatieve precisie.....	45
c) Negatieve functie.....	45
4. Samenvattend antwoord.....	45
1. Model-theoretische semantiek.....	45

Sterktes.....	46
Structurele veronderstellingen	46
Filosofische zwakte (in jouw termen).....	46
2. Gebruiksgerichte (pragmatische / inferentiële) semantiek	46
Sterktes.....	46
Kenmerkende theses	46
Structurele zwakte	47
3. De kerntegenstelling (gecondenseerd).....	47
4. Filosofische inzet m.b.t. jouw citaat.....	47
5. Eindconclusie.....	47
1. Het probleem van zelfreferentie	48
2. Het ‘ik’ in model-theoretische semantiek.....	48
Formele behandeling.....	48
Beperkingen.....	48
3. Het ‘ik’ als taalhandeling (gebruiksgericht)	48
Kenmerken.....	48
4. Zelfreferentie herbegrepen	49
Formeel perspectief.....	49
Pragmatisch perspectief	49
5. Geen metaniveau voor het ‘ik’	49
6. Samenvattende tegenstelling	49
7. Eindconclusie.....	49
1. Eerste-persoonskennis: wat is er bijzonder aan?	50
2. Het klassieke (mentale) model — en zijn problemen	50
3. Gebruiksgerichte herinterpretatie: geen observatie, maar positie	50
a) Wittgenstein: expressie, geen rapportage	50
b) Sellars: het einde van het “Given”	51
c) Brandom: zelftoeschrijving als normatieve daad	51
4. Transparantie en autoriteit (zonder mysterie).....	51

5. Zelfbewustzijn zonder metaniveau	51
6. Samenvattende tegenstelling	51
7. Eindconclusie	52
1. Van zelfbewustzijn naar agency	52
2. Rationaliteit: geen rekenvermogen maar normativiteit.....	52
Sellars: rationaliteit $\neq$ causaliteit	53
3. Brandom: agency als commitment-management.....	53
4. Davidson: interpretatie en rationaliteit	53
5. Geen extern criterium voor rationaliteit	53
6. Vrijheid zonder metafysisch mysterie	54
7. Rationaliteit, agency en het ‘ik’	54
8. Samenvattend schema.....	54
9. Slotformule	54
1. Wat de onvolledigheidsstellingen strikt zeggen	55
2. Waarom directe toepassing op natuurlijke taal een fout is	55
3. Toch: een structurele analogie (geen reductie).....	55
a) Geen semantische totalisatie van binnenuit.....	55
4. Zelfreferentie: Gödel vs. gebruik	56
5. Wat de onvolledigheidsstellingen wél filosofisch betekenen voor semantiek.....	56
(1) Anti-fundationalistisch inzicht	56
(2) Grenzen aan metataal	56
(3) Prioriteit van gebruik boven waarheid	56
6. Cruciaal verschil: openheid $\neq$ gebrek.....	56
7. Samenvattend schema.....	57
8. Eindconclusie	57
1. Wat “funderen” hier zou moeten betekenen	57
2. Waarom logica geen semantische grondslag kan zijn.....	58
a) Logica veronderstelt reeds betekenis	58

b) Model-theoretische semantiek is niet funderend.....	58
c) Het metaniveau is onontkoombaar talig.....	58
3. Wat logica wél kan doen voor natuurlijke taal.....	58
a) Expliciteren van inferentiële structuren	58
b) Lokale idealisatie	59
c) Negatieve grensfunctie	59
4. Waarom Gödel dit indirect bevestigt	59
5. Gebruiksgerichte conclusie.....	59
6. Samenvattend schema	59
7. Slotformule	59
1. Twee begrippen die vaak worden verward	60
Waarheid	60
Gelding (validiteit / rechtvaardiging).....	60
2. Model-theoretische benadering: waarheid vóór gelding	60
3. Gebruiksgerichte omkering: gelding vóór waarheid	60
4. Brandom: twee soorten gelding.....	60
5. Davidson: objectiviteit zonder fundament	61
6. Geen relativisme.....	61
7. Waarheid zonder metaniveau	61
8. Schema: waarheid vs. gelding.....	61
9. Eindconclusie.....	62
1. Het klassieke beeld van wetenschappelijke objectiviteit	62
2. De omkering: objectiviteit als stabiele gelding.....	62
3. Sellars: geen “gegeven”, wel normatieve discipline	62
4. Davidson: objectiviteit zonder fundamentalisme	63
5. Brandom: wetenschap als expliciete redenenpraktijk	63
6. Tarski en de grens van formalisering.....	63
7. Kuhn zonder relativisme.....	63
8. Schema: objectiviteit herbegrensd.....	64

9. Eindconclusie	64
1. De klassieke tegenstelling (en haar misleiding).....	64
2. Gemeenschappelijke kern: normatieve gelding	64
3. Waar zit dan het echte verschil?	65
4. Natuurwetenschappen: hoge stabiliteit van gelding	65
Kenmerken	65
Gevolg	65
5. Geesteswetenschappen: contextgevoelige gelding	65
Kenmerken	65
Gevolg	65
6. Wittgenstein en het grammaticale verschil.....	66
7. Davidson: één waarheid, verschillende toegang	66
8. Brandom: explicietheid vs. implicietheid	66
9. Schema: geen hiërarchie, maar differentiatie	66
10. Eindconclusie.....	66
1. Waarom wiskunde een grensgeval is	67
2. Klassiek beeld: wiskunde als fundament	67
3. Gödel: objectiviteit zonder sluiting	67
4. Wiskundige waarheid als gelding	68
5. Wiskunde tussen natuur en geest.....	68
Richting natuurwetenschap	68
Richting geesteswetenschappen.....	68
6. Wittgenstein: wiskunde als grammatica.....	68
7. Davidson en Brandom: maximale explicitering.....	69
8. Schema: wiskunde als grenspraktijk	69
9. Eindconclusie	69
1. Wat is wiskundige idealisatie?	70
2. Waarom natuurkunde niet zonder idealisatie kan	70
3. Idealisatie $\neq$ approximatie	70

4. Idealisatie en gelding	70
5. Wiskunde als normatieve grammatica van de natuurkunde.....	71
6. Davidson en structurele objectiviteit.....	71
7. Idealisatie en Gödel: geen ultiem model.....	71
8. Waarom idealisaties geen ficties zijn.....	71
9. Samenvattend schema	72
10. Eindconclusie.....	72
1. Newtoniaanse mechanica: idealisatie als normatief kader	72
Cruciaal punt	73
2. Waarom Newton toch objectief is.....	73
3. Relativiteit: herziening van de idealisatie, niet van rationaliteit.....	73
Speciale relativiteit	73
Algemene relativiteit.....	73
4. Waarom relativiteit Newton niet “weerlegt”	73
5. Wat dit zegt over waarheid	74
6. Wiskunde als wisselende grammatica	74
7. Geen metaniveau dat beslist	74
8. Schema: Newton vs. Einstein.....	74
9. Eindconclusie.....	75
4 Ruimte, tijd, ‘ik’	76
1. Interne logica van je stelling.....	76
2. Filosofische positionering	76
a. Verwantschap	76
b. Wat je toevoegt (en dat is belangrijk)	77
3. De oerknal als ontstaan van taal	77
4. Het individu als lokale articulatie	77
5. Kritische aanscherping (belangrijk)	78
6. Conclusie.....	78

1. Gödel in één zin (relevant deel).....	79
2. Vertaling naar jouw stelling (taal/ik zonder extern metaniveau).....	79
(A) Geen totale zelf-gronding	79
(B) Metaniveau is geen buiten	79
3. Het ‘ik’ als intern object: de Gödeliaanse knoop.....	80
Gödel-analogie.....	80
4. De oerknal als “ontstaan van taal”: wat Gödel hier wél/niet doet	80
5. Waar de analogie scherp wordt (en waar ze breekt).....	80
Waar het scherp is.....	80
Waar het breekt.....	80
6. Een compacte Gödel-formulering van jouw kern	81
1. De kernthese (helder geformuleerd).....	81
2. Grammatica i.p.v. representatie	82
3. Waarom dit nooit taalspelvrij kan zijn.....	82
4. Gödeliaanse aanscherping (structureel, niet wiskundig).....	82
5. Het ‘ik’ en het universum: geen twee dingen	83
6. Wat je positie niet zegt (belangrijk)	83
7. Eindformulering (geconcentreerd).....	84
1. De oerknal in de natuurkunde (minimale helderheid).....	84
2. Filosofisch: de oerknal als grens, niet als object	84
3. Jouw perspectief: de oerknal als ontstaan van grammatica.....	85
4. Waarom dit geen mystiek is (maar ook geen naïef realisme)	85
5. Het ‘ik’ in dit kader	86
6. Een uiterst precieze formulering.....	86
7. Wat je níét hoeft te doen	86
1. Wat is modern structural realism?	87
2. Van entiteiten naar structuur (cruciaal voor de oerknal).....	87
3. De oerknal binnen structural realism	87
4. Waarom “grammatica” hier geen losse metafoor is	88

5. Waar jouw positie verder gaat dan standaard structural realism	88
6. Het ‘ik’ in structural-realist termen	88
7. Eindconclusie (zeer geconcentreerd)	89
1. Wat bedoelt men met een “Theory of Everything”?	89
2. Structural realism: wat een ToE wél kan zijn.....	89
3. Waarom een ToE geen ultieme verklaring kan zijn	90
3.1 Grammatica $\neq$ rechtvaardiging	90
4. Gödeliaanse grens toegepast op een ToE	90
5. De ToE als maximale grammatica (jouw lezing).....	90
6. De oerknal en de ToE	91
7. Het ‘ik’ en de ToE	91
8. Samenvattende these (zeer scherp).....	91
9. Waar dit je positioneert.....	92
1. Verwarring tussen structuur en grond.....	92
2. Verwarring tussen theorie-inhoud en meta-uitspraak	92
3. Verwarring tussen kennis en zelf-transparantie.....	93
4. De Gödeliaanse les (structureel toegepast)	93
5. Theologie-smokkel (onbedoeld).....	93
6. Wat een correcte formulering had kunnen zijn.....	93
7. Samenvatting in één zin	94
1. Wat is inflatietheorie (kort en zuiver)?.....	94
2. Structural realism: wat inflatie <i>werkelijk</i> verklaart.....	94
3. Inflatie als grammaticale uitbreiding (jouw perspectief)	95
4. Waarom inflatie het “ultieme begin” niet verklaart.....	95
4.1 Inflatie veronderstelt al grammatica	95
4.2 “Eternal inflation” versterkt dit probleem.....	95
5. Gödeliaanse les toegepast op inflatie	96
6. Het ‘ik’ en inflatie.....	96
7. Waarom inflatie Hawking-achtige claims juist ontkracht	96

8. Samenvattende these (zeer scherp)	96
9. Slotpositie.....	97
1. Overzicht: drie theorieën, drie grammaticale strategieën.....	97
2. Inflatie: uitbreiding <i>binnen</i> bestaande grammatica.....	97
Filosofische status.....	98
3. String theory: syntaxis vóór semantiek	98
Wat string theory doet	98
Grammaticale interpretatie.....	98
Filosofische grens	98
4. Loop Quantum Cosmology: grammatica wordt discreet	98
Wat LQC doet.....	98
Grammaticale interpretatie.....	99
Filosofische implicatie.....	99
5. Vergelijking op jouw kernvraag: “het begin”.....	99
6. Gödeliaanse moraal (structureel).....	99
7. Het ‘ik’ in alle drie.....	99
8. Samenvattende these (zeer scherp)	100
9. Waar jij hiermee staat	100
1) Wat MUH precies beweert.....	100
2) Structural realism: het midden tussen jullie.....	100
3) Eerste breuk: MUH maakt structuur “taal-onafhankelijk”; jij niet.	101
MUH	101
Jij (grammatica/taalspel).....	101
4) Tweede breuk: MUH probeert het “waarom” te absorberen; jij houdt het als grens	101
5) Derde breuk: Gödel/computabiliteit — MUH voelt de dreiging en past zich aan	101
6) Vierde breuk: empirische inhoud en falsifieerbaarheid	102
7) Waar jouw positie MUH echt “raakt”	102

8) Als je het nog strakker wilt formuleren	102
1. Wat Level-IV precies claimt	102
2. Het maatprobleem: waarom dit fataal is (niet technisch, maar princiepelijk).....	103
Het probleem.....	103
Jouw grammaticale diagnose.....	103
3. De “typische waarnemer”: waarom SAS geen redding is	103
Tegmarks idee.....	103
Probleem.....	103
Jouw scherpste punt	103
4. Selectieprincipes: antropisch of computationeel?	104
Waarom dit niet werkt.....	104
Jouw grammaticale conclusie	104
5. Gödel & zelfreferentie (structureel toegepast).....	104
6. Het diepste contrast in één schema.....	104
7. De kernfout van Level-IV (zeer scherp).....	105
8. Wat jouw positie wél doet (en Level-IV niet kan).....	105
9. Slotformulering (definitief).....	105
1. Twee betekenissen van “ontstaan” (die niet verward mogen worden)	106
(A) Fysisch ontstaan	106
(B) Ontstaan als <i>verschijnen als wereld</i>	106
2. Structural realism: het universum vóór jou ≠ het universum voor jou	106
3. Jouw grammaticale inzet (hier wordt het scherp)	106
4. Ontstaat het universum bij jouw ontstaan?	106
Nee — niet fysisch	107
Ja — grammaticaal / existentieel	107
5. Waarom dit geen solipsisme is	107

6. De oerknal en jouw geboorte (parallel, geen identiteit)	107
7. Een formulering die alles bijeenhoudt	108
8. Waar jij nu filosofisch staat	108
1. Twee betekenissen van “het moment van mijn ontstaan”	108
(A) Ontstaan als gebeurtenis in de wereld.....	109
(B) Ontstaan als verschijnen van een perspectief.....	109
2. Waarom je je eigen ontstaan niet kunt weten (principeel)	109
3. Wat doet een jaartelling dan wél?	109
4. De kernrelatie: jaartelling $\neq$ zelf-ontstaan	109
5. Waarom dit geen relativisme is.....	110
6. Waarom dit parallel loopt met de oerknal	110
7. Heideggeriaanse formulering (optioneel, maar raak).....	110
8. Eindantwoord (zeer precies)	110
1. Twee vormen van tijd die niet samenvallen.....	111
2. Tijd in de natuurkunde: tijd als structuur.....	111
3. Tijd in ervaring: tijd als mogelijksvoorwaarde	112
4. Waarom je je eigen ontstaan niet kunt ervaren	112
5. De jaartelling: een brug, geen oplossing	112
6. De diepe parallel: jij en de oerknal	113
7. Waarom dit geen dualisme is.....	113
8. Eindantwoord (geconcentreerd).....	113
Slotreflectie — Beginnen zonder begin	114
1. Het zelf: ontstaan als grens, niet als gebeurtenis	114
2. De oerknal: begin van tijd, niet begin <i>in</i> tijd.....	114
3. De Theory of Everything: maximale grammatica, geen ultieme grond	114
4. De diepe overeenkomst (in één schema).....	115
5. Wat dit betekent voor “bestaan”	115
6. De eindzin (alles samen)	115

Slotvergelijking — Block universe, becoming, en jouw positie	116
1. De twee klassieke posities (kort en zuiver).....	116
Block universe	116
Becoming (dynamisch tijdsbeeld).....	116
2. Waarom jouw positie geen van beide is.....	116
3. Tijd in de natuurkunde → block universe (legitiem).....	117
4. Tijd in ervaring → becoming (onvermijdelijk)	117
5. Jouw positie: grammaticale differentiatie van tijd.....	117
6. Het begin (jij ↔ oerknal ↔ ToE) in dit licht	117
Jij.....	117
Universum.....	118
ToE.....	118
7. Waarom dit filosofisch sterker is dan beide kampen	118
Sterker dan puur block universe.....	118
Sterker dan puur becoming	118
8. Eindpositie (definitief)	118
9. Laatste zin (afsluitend).....	118
1. “Na mijn ouders” behoort tot een specifiek taalspel	119
2. Twee verschillende “ikken” (taalspelmatig).....	119
(A) Ik als organisme.....	119
(B) Ik als perspectief.....	119
3. Waarom “na” hier van betekenis verschuift	119
4. Cruciale omkering (dit is de sleutel)	120
5. Waarom dit geen solipsisme is	120
6. Afstamming als intern verhaal, niet als fundering	120
7. Parallel met oerknal en ToE (afrondend).....	121
8. Eindformulering (zeer precies)	121
1. Drie begrippen, drie taalspelen	121
2. Geboorte: datum zonder begin (taalspel van objecten)	122

3. Dood: gebeurtenis zonder ervaring (taalspel van anderen)	122
4. Sterfelijkheid: geen gebeurtenis, maar structuur	123
5. De beslissende samenhang (dit is de kern)	123
6. Parallel met oerknal en ToE (expliciet)	123
7. Wat dit doet met “na mijn ouders”	124
8. Eindformulering (boekwaardig)	124
9. Slotopmerking (belangrijk)	124
1. Drie verschillende claims die vaak worden verward	125
(A) Ontologische claim	125
(B) Semantische claim	125
(C) Fenomenologische claim	126
2. Wat betekent “bestaan onder voorwaarde van taal”?	126
3. De maan: geen onderdeel van jou, maar wel grammaticaal verbonden	126
Ontologisch	126
Grammaticaal	126
4. Wat betekent dan: “het universum bestaat in mij”?	127
5. De verbindende rol van natuurlijke taal	127
6. Een scherpere herformulering van je zin	128
Oorspronkelijk	128
Verduidelijkt (zonder de strekking te veranderen)	128
7. Eindpunt (alles samen)	128
1. Kernherformulering (toegepast op onderzoek)	128
2. Eerste consequentie — Wat jij feitelijk onderzoekt	129
3. Tweede consequentie — Wat verklaren voor jou betekent	129
4. Derde consequentie — Jouw positie t.o.v. grenzen en singulariteiten	129
5. Vierde consequentie — Jouw rol als onderzoeker	130
6. Wat dit níét betekent (belangrijk)	130

7. Eindformulering (onderzoekersversie).....	130
1. Het klassieke zelfbeeld: de fysicus als ontdekker	131
2. De kernzwakte van dit zelfbeeld (conceptueel).....	131
3. Jouw positie: de fysicus als expliciteur van grammatica	131
4. Ontdekken vs. articuleren (het beslissende verschil).....	132
5. Waarom jouw positie sterker is (niet zwakker)	132
6. De rol van de fysicus: van getuige naar deelnemer	132
7. Wat dit doet met uitspraken als “we weten nu hoe het echt zit”.....	133
8. Eindformulering (geschikt voor je boek).....	133
9. Slotpositie (definitief).....	133
1) Eerst: wat voor soort zin is de definitie van een seconde?.....	134
2) Het taalspel: meten door vastleggen	134
3) Waarom dit geen cirkelredenering is.....	134
4) Objectiviteit zonder metafysisch fundament.....	135
5) De rol van “in rust” en andere clausules.....	135
6) Wat dit laat zien over tijd zelf.....	135
7) De parallel met je eerdere thema’s	136
8) Samenvatting in één zin.....	136
1) Het klassieke taalspel van tijd (voor relativiteit).....	137
2) De relativistische breuk: wat wordt onhoudbaar?.....	137
3) Wat gebeurt er met het taalspel van de seconde?	137
Vóór relativiteit:	137
Na relativiteit:	137
4) Tijdsdilatie als regel, niet als paradox	137
5) Objectiviteit blijft — maar verandert van vorm.....	138
6) Waarom dit perfect past bij je eerdere analyse.....	138
7) Een compacte formulering (bruikbaar als tekst)	138
8) Slot in jouw lijn.....	138
1) Wat is GPS <i>als taalspel</i> ?.....	139

2) Het klassieke taalspel faalt — GPS dwingt uitbreiding af	139
3) Welke grammaticale regels zijn expliciet nodig?	139
a) Meervoudige correct gemeten tijden	139
b) Contextuele correctieregels	140
4) Objectiviteit als coherente coördinatie	140
5) Einstein als grammatica-hervormer	140
6) GPS als antwoord op de angst voor relativisme	140
7) De diepe parallel met je eerdere thema's	140
8) Samenvatting in één zin	141
1) Vertrouwen $\neq$ geloof in een verborgen werkelijkheid	141
2) GPS als zelf-bevestigend taalspel	141
3) Waarom dit geen cirkelredenering is	142
4) Institutioneel vertrouwen zonder metafysica	142
5) Wat we níét vertrouwen (en waarom dat oké is)	142
6) Vertrouwen als grammaticale houding	142
7) Parallel met je eerdere thema's	143
8) Samenvatting in één zin	143
1) Wat betekent “tijd niet absoluut beschrijfbaar”?	144
2) De klassieke fout: absolute beschrijving verwarren met objectiviteit.	144
3) Wat voor soort verdedigbaarheid heeft relativiteit dan?	144
▪ Grammatica van correcte tijdsvergelijking	144
▪ Invariantie zonder absolute tijd	144
▪ Praktische onontkoombaarheid	145
4) Waarom relativiteit sterker wordt zonder absolute tijd	145
5) Het contrast met onhoudbare posities	145
6) De diepere structuur (in jouw termen)	145
7) Samenvatting in één geconcentreerde formulering	145
▪ Slotopmerking (filosofisch scherp)	146

5	Evolutie, hersenen, ‘ik’	147
1.	Het oog: beschrijving van binnenuit	147
2.	Taal als taalspel	147
3.	Waarom er geen extern metaniveau kan zijn.....	147
4.	Waar het oog-voorbeeld wél en niet opgaat	148
5.	Het ‘ik’ als taalfunctie	148
	Samenvattend.....	148
1.	Wat zou “ultiem” betekenen?.....	148
2.	Waarom een ultieme verklaring van het oog onmogelijk is.....	149
3.	Het Wittgensteiniaanse punt.....	149
4.	Waarom het oog anders lijkt dan taal	149
5.	Conclusie.....	150
1.	Wat zijn <i>neural correlates</i> ?	150
2.	Waarom correlatie geen verklaring is.....	150
3.	De categorie-fout	151
4.	Waarom reductie hier faalt.....	151
	Optie A — leegte	151
	Optie B — restprobleem.....	151
5.	Het taalspel-argument (aansluiting bij jouw eerdere punt)	151
6.	Hedendaagse posities (kort).....	152
7.	Conclusie.....	152
1.	Eerst: wat betekent “als taalspel” hier?	152
2.	Broca en Wernicke als diagnostische grammatica.....	152
3.	Waarom dit geen lokalisatie van betekenis is.....	153
4.	De homunculus: een expliciet <i>grammaticaal</i> object	153
5.	Het perspectiefprobleem (eerste vs derde persoon).....	153
6.	Waarom dit geen relativisme is	154
7.	Samenvattend.....	154

1. Wat “opheffen” zou betekenen (en waarom dat niet gebeurt).....	155
2. De verschuiving: van plaats naar rol.....	155
3. Waarom dit een taalspel-kwestie is	155
4. Waarom Broca/Wernicke blijven functioneren	155
5. Wat connectivisme expliciet afwijst.....	156
6. Filosofische kern	156
7. Samenvatting in één zin	156
1. Wat betekent “spraakstoornis” in een taalspel?	157
2. Afasie als verstoring van deelname	157
3. Waarom afasie alleen herkenbaar is binnen een taalspel	157
4. Klinische tests als gereguleerde taalspelen.....	157
5. Relatie tot Broca/Wernicke (kort).....	158
6. Waarom dit geen ontkenning van realiteit is	158
7. Samenvatting	158
1. Wat “deelname aan taalpraktijken” hier betekent	159
2. Het cruciale verschil met afasie	159
3. Waar de verstoring precies zit (taalspelmatig).....	159
a) Betekenisafbakening	159
b) Pragmaticiteit	160
c) Autoriteit en bron	160
4. Waarom dit geen “taalstoornis” is.....	160
5. Waarom “taalspel” hier helpt — en waar het stopt.....	160
6. Eén scherpe formulering	161
7. Conclusie	161
1. Bewustzijn is geen ding dat jij bezit.....	161
2. Bewustzijn als relatie, niet als inhoud.....	162
3. Jij bent geen toeschouwer, maar een deelnemer	162
4. Het ‘ik’ en bewustzijn.....	162
5. Waarom bewustzijn niet fundeerbaar is	162

6. Een precieze formulering	163
7. Samenvatting.....	163
1. Wat het hard problem zegt	163
2. De grammaticale misleiding	164
3. Vergelijking: het “hard problem” van betekenis	164
4. Eerste-persoon vs derde-persoon: geen kloof, maar twee grammatica’s.....	164
5. Waarom verklaren hier zijn grens bereikt	165
6. Wat blijft er dan over?.....	165
7. Eén scherpe formulering.....	165
1. Wat “qualia” pretendeert te doen	166
2. Hoe ervaringswoorden normaal functioneren	166
3. Wat “qualia” grammaticaal verkeerd doet	166
a) Het maakt van ervaring een <i>ding</i>	166
b) Het verbreekt de normatieve criteria.....	167
c) Het vraagt om verklaringen waar geen plaats voor is	167
4. Vergelijking die het probleem scherp maakt	167
5. Waarom dit niet betekent dat ervaring “niet echt” is	167
6. Eén scherpe formulering.....	167
7. Wat blijft er over zonder “qualia”?.....	168
1. Wat we doen als we “déjà vu” zeggen	168
2. De grammatica van déjà vu	168
3. Wat “bekendheid” hier betekent.....	169
4. Waarom “déjà vu” geen object benoemt	169
5. Het sociale aspect van het taalspel.....	169
6. Relatie tot wetenschap (secundair)	170
7. Samenvatting.....	170
1. Wat je wens eigenlijk vraagt	170
2. Wat Gödel precies laat zien	171

3. De parallel met zelfbegrip (geen identiteitsstelling).....	171
4. Waarom een volledige zelfbeschrijving onmogelijk is.....	171
5. Het ontbrekende metaniveau	171
6. Onvolledigheid is geen tekort, maar constitutief	172
7. Een precieze formulering.....	172
8. Wat dan wél mogelijk is.....	172
9. Slotzin.....	173
1. Wat gangbare neurologische betekenismodellen proberen	173
2. Wat deze modellen wél verklaren	173
3. De cruciale verschuiving: functie $\neq$ betekenis.....	174
4. De structurele grens (Gödel-achtig)	174
5. Waar het model zichzelf nodig heeft.....	174
6. Waarom dit geen eliminatie van betekenis rechtvaardigt	175
7. De Wittgensteiniaanse correctie	175
8. Samenvattend vergelijk.....	175
9. Slotformulering.....	175
1. De inzet: wat is perceptie/betekenis?	176
2. Predictive processing (PP).....	176
Kernidee.....	176
Wat PP goed verklaart	176
Structurele beperking.....	176
3. Enactivisme.....	176
Kernidee.....	177
Wat enactivisme goed verklaart.....	177
Structurele beperking.....	177
4. Het echte verschil: waar zit de norm?	177
5. De link met onvolledigheid.....	177
Predictive processing	177
Enactivisme.....	177

6. Waarom PP enactivisme niet vervangt.....	178
7. Eén scherpe formulering.....	178
8. Slot	178
1. Wat “emergentie” belooft.....	178
2. Wat er feitelijk gebeurt: een verschuiving van vocabulaire	179
3. Het kernprobleem: oorzaak vs. grond.....	179
4. Sterke vs. zwakke emergentie (en waarom beide tekortschieten)...	179
Zwakke emergentie	179
Sterke emergentie	179
5. De grammaticale ontsparing.....	179
6. Vergelijking die het scherp maakt	180
7. Waarom emergentie aantrekkelijk blijft	180
8. Wat het alternatief is (in jouw lijn).....	180
9. Slotzin	180
1. Pinkers kernproject.....	181
2. Taal als intern mentaal object (“mentalese”).....	181
Grammaticale inzet	181
3. Pinker en normativiteit: impliciet gereduceerd.....	182
4. Bewustzijn en het hard problem.....	182
5. Emergentie bij Pinker	182
6. Mensbeeld: transparant systeem.....	182
7. Waar Pinker sterk is	183
8. Waar de diepe spanning zit (kernpunt).....	183
9. Eén scherpe diagnose.....	183
10. Slot	183
1. Chomsky’s kernproject	184
2. Dieper formalisme dan Pinker	184
3. Taal als intern object (I-language).....	184
4. Waar Chomsky expliciet zwijgt: normativiteit	184